

РОЛЬ ШКОЛИ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДЛІТКА

У статті висвітлено роль школи як інституту соціалізації підростаючого покоління та потужний механізм впливу на процес адаптації до соціального середовища школяра як соціально активного члена суспільства.

Ключові слова: соціалізація; адаптація; підліток; школа; особистість; актуальність.

Постановка проблеми. Соціокультурні зміни в сучасному українському суспільстві по-різному впливають на процес соціалізації особистості: з одного боку, підвищуються вимоги до її загального і культурного рівня, поглиблення й розширення світогляду, розвитку вмінь і здібностей, які забезпечували б не лише адаптацію до нової соціальної реальності, а й сприяли свідомому вибору життєвого поступу, а з іншого – продукують різновекторність життєдіяльності, ускладнюють процес соціалізації, спричинюючи проблеми у сфері соціальної взаємодії та соціальних відносин.

Аналіз досліджень і публікацій. На сучасному етапі розвитку суспільства проблема соціалізації особистості є надзвичайно актуальною, передусім, це стосується соціалізації підлітків, тому що саме в цей період життя людини закладаються основи особистості, її здатність до адекватної оцінки суспільних процесів, уміння застосовувати набутий досвід для розгортання своєї життєдіяльності.

Соціалізація – це «процес послідовного входження індивіда в соціальне середовище, що супроводжується засвоєнням та відтворенням культури суспільства, внаслідок взаємодії людини із стихійними та цілеспрямовано створюваними умовами життя на всіх її вікових етапах» [3, с. 23].

Процес соціалізації завжди включає два плани дії особистості, що підрастає:

- адаптацію до соціуму;
- самовизначення (особистісне, професійне, соціальне та ін.).

Однією з найважливіших і необхідних передумов підготовки підлітків до життя є їх успішна соціалізація, невід’ємною складовою якої має стати їхня суспільна активність.

Зміни в соціальній сфері, нові соціальні відносини змінили вимоги до особистості з боку суспільства. Суспільні вимоги до особистості змінилися від знань, вмінь, навичок до особистісної компетентності в різних сферах.

Метою статті є визначення ролі школи в соціалізації підлітка, дослідження та пошук технологій, засобів, методів соціального виховання, які забезпечували б подолання недостатнього рівня в дітей навичок соціальної взаємодії, вміння оцінювати соціальні ситуації, що змінюються, та впевнено діяти з опорою на власні знання і відносини, що в кінцевому результаті сприяє

формуванню соціального досвіду, який необхідний дитині для успішного входження в соціум.

Виклад основного матеріалу. Особистість людини формується та розвивається в результаті впливу багаточисленних факторів, об’єктивних і суб’єктивних, природних і суспільних, внутрішніх та зовнішніх, незалежних та залежних від волі та свідомості людей, які діють стихійно або згідно з визначеною метою. При цьому сама людина з не є пасивною істотою, яка фотографічно відображає зовнішній вплив. Вона виступає як суб’єкт формування власної особистості, тобто становлення себе, як соціальної істоти, яке проходить у результаті взаємовпливу на неї навколишнього середовища та системи виховання. У середовищі, як відомо, людина соціалізується. З одного боку, індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству і соціальним групам, до яких він належить, а з іншого – активно входить у систему соціальних зв’язків, завдяки яким і набуває соціального досвіду. Соціальне становлення відбувається під стихійним або цілеспрямованим впливом величезної кількості відповідних суспільних структур та інститутів, виховна роль яких по-різному виявляється на вікових стадіях цього процесу. Важливим виховним фактором є найближче соціальне оточення, в якому проходить життя і діяльність учня, тобто середовище у вузькому розумінні цього слова – сім’я, дитячий колектив, товариші, дорослі люди, з якими безпосередньо спілкуються школярі.

Процес соціального становлення учнів передбачає практичне застосування набутих знань у вирішенні соціальних проблем, виступає як одна з характерних рис способу життєдіяльності соціального суб’єкта (особистості, соціальної групи, історичної спільноти, суспільства в цілому).

Важливо, що «істотним моментом соціалізації людини є розвиток її соціальної активності, що виявляється у поведінці особистості та її діяльності» [1].

Як визначає Н. П. Осипова «соціальна активність особистості – це системна соціальна якість, в якій виявляється та реалізується рівень її соціальності, тобто глибина та повнота зв’язків особистості із соціумом, рівень перетворення особистості на суб’єкта суспільних відносин» [1].

Об’єктом дослідження виступає соціалізація учнів 9-11 класів сільської школи, як системна соціально-

педагогічна якість індивіда, що відображає цілісне, сталі активне ставлення до суспільства, проблем його розвитку та дієву участь у суспільних справах, яка спрямована на забезпечення професійної самореалізації особистості, формування її кваліфікаційного рівня, створення соціально активного, морально і фізично здорового національного професійного потенціалу.

Предметом дослідження є соціально-професійна активність учнів 9-11 класів сільської школи в сучасному українському суспільстві як провідний чинник планомірного перетворення навколишнього професійного середовища й самої себе на основі засвоєння особистістю багатств матеріальної і духовної культури.

Одним із визначальних та домінуючих чинників соціалізації підлітка є школа, яка розглядається як спеціально створений державний заклад, головним завданням якого є навчання і соціальне виховання дітей та молоді. У соціальній педагогіці існують два підходи щодо визначення ролі та функцій сучасної школи. Перший підхід характеризує школу як соціальну інституцію, яка виконує такі функції: культурно-освітню, регулятивно-виховну, комунікативну, організаційно-управлінську, соціально-інтегративну, суспільно-політичну. Другий підхід характеризується тим, що школа виступає одним із мікрофакторів соціалізації особистості, уніфікуючи її розвиток, визначаючи не лише майбутні професійні можливості молодого покоління, але й їхні особистісні характеристики.

Загальноосвітня сільська школа також є одним із найважливіших інститутів соціалізації підростаючого покоління, потужним механізмом впливу на процес адаптації до соціального середовища школяра як соціально активного члена суспільства. Соціокультурний простір школи стимулює процес позитивної соціалізації учнів – тут формуються ціннісні соціальні норми та соціальна поведінка, дитина здобуває навички колективної співпраці, вчиться жити у соціумі.

Соціальна адаптація дітей у шкільному середовищі є необхідною умовою їхньої оптимальної соціалізації, оскільки надає можливість проявляти себе, своє ставлення до людей, до діяльності, бути активним учасником соціальних процесів і явищ, і, завдяки цьому, забезпечити своє природне соціальне самовдосконалення.

Таким чином, можна вважати, що розвиток – загальний процес становлення людини; соціалізація – розвиток, зумовлений конкретними соціальними умовами. Виховання ж можна визначити як відносно соціально контролюючий процес розвитку людини в ході його соціалізації.

Процес соціалізації дитини, його формування і розвиток, становлення як особистості відбувається у взаємодії з оточуючим середовищем, яке здійснює на цей процес вирішальний вплив за допомогою найрізноманітніших соціальних факторів.

Соціалізація відбувається у взаємодії дітей, підлітків, юнаків з величезною кількістю різноманітних умов, що активно впливають на їхній взаєморозвиток. Ці діючи на людину умови прийнято називати факторами. Фактично не всі з них виявлені, а з відомих далеко не всі вивчені. Про ті фактори, які досліджувалися,

знання досить не рівномірні: про одні відомо досить багато, про інших – мало, про третіх – зовсім трохи. Більш-менш вивчені умови або фактори соціалізації умовно можна об'єднати в чотири групи.

Перша – **мегафактори**, (мега – дуже великий, загальний) – космос, планета, світ, які тією чи іншою мірою через інші групи факторів впливають на соціалізацію всіх жителів Землі.

Друга – **макрофактори** (макро – великий) – країна, етнос, суспільство, держава, які впливають на соціалізацію всіх, хто живе в певних країнах (цей вплив опосередковано двома іншими групами факторів).

Третя – **мезофактори** (мезо – середній, проміжний), умови соціалізації великих груп людей, виділених: за місцевістю і типом поселення, в яких вони живуть (регіон, село, селище, місто); за належністю до аудиторії тих чи інших мереж масової комунікації (радіо, телебачення та ін); за належністю до тих чи інших субкультур. Мезофактори впливають на соціалізацію людини як прямо, так і опосередковано через четверту групу – **мікрофактори**. До них належать фактори, що безпосередньо впливають на конкретних людей, які з ними взаємодіють, – сім'я і домашнє вогнище, сусідство, групи однолітків, виховні організації, різні громадські державні, релігійні, приватні організації, мікросоціум [2].

Неодмінною умовою соціалізації підлітка є його спілкування з однолітками, яке складається в загальноосвітній школі і різних неформальних підліткових об'єднаннях. Належність до групи відіграє істотну роль у самовизначенні підлітка, у визначенні його статусу в очах однолітків.

Придбання соціального досвіду дитини залежить від того, які міжособистісні відносини складаються в суспільстві однолітків, у всіх конкретних малих групах, в які вона входить. І цим підкреслюється важлива роль соціального оточення на розвиток особистості підлітка і його соціалізацію.

Сучасна педагогічна наука розглядає соціалізацію як сукупність усіх основних соціальних процесів, завдяки яким індивід засвоює і відтворює певну систему знань, норм, цінностей, що дозволяють йому функціонувати як многоправний член суспільства, який виявляє такі якості: самостійність, ініціативність, старанність, покладання особистістю на себе певної міри відповідальності. У широкому плані проблема соціалізації реалізується через всю систему виховання і навчання. Щоб сформувати творчу особистість, що має пізнавальні потреби і діяльнісні здібності, необхідна цілеспрямована інтеграція всіх сил суспільства, потрібен економічний, соціально-політичний, духовно-інформаційний вплив освітнього та навколишнього соціокультурного середовища. Саме в цьому середовищі особистість формується, розвивається, проявляє свою діяльну сутність, відображаючи себе у світі і світ у собі.

Висновки.

Таким чином, роль школи у соціалізації підлітка є визначальною та ключовою, засадничою в народженні майбутньої особистості. Соціалізація – безперервний і багатогранний процес, який продовжується протягом усього життя людини. Проте найбільш інтенсивно він

протікає в дитинстві і юності, коли закладаються всі базові, ціннісні орієнтації, засвоюються основні соціальні норми і відносини, формується мотивація соціальної поведінки. Якщо образно уявити цей процес

як будівництва дому, то саме в дитинстві відбувається закладка фундаменту та зведення всієї будівлі; у подальшому проводяться лише оздоблення, яке може тривати все життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціологія : [підручник] / Н. П. Осипова, В. Д. Воднік, Г. П. Клімова та ін. ; за ред. Н. П. Осипової. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 336 с.
2. Архипова С. П. Соціальна педагогіка : [навчально-методичний посібник] [Електронний ресурс] / С. П. Архипова, Г. Я. Майборода. – Режим доступу : <http://svb.com.ua/180-arhipova-sp-mayboroda-gya-socialna-pedagogka-uchebnoe-posobie.html>.
3. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях : [навчальний посібник] / О. В. Безпалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – С. 23.
4. Орбан-Лембрик Л. Б. Соціалізація підлітка. Соціальна психологія [Електронний ресурс] / Л. Б. Орбан-Лембрик. – Режим доступу : <http://www.westudents.com.ua/glavy/81236-sotsalzatsya-pdltkv-.html>.
5. Теоретико-методологічні засади процесу соціалізації дітей та учнівської молоді в сучасному освітньому просторі : [методичні рекомендації]. – Херсон, 2013. – 48 с.

Бойчук М. А.,

Черноморский государственный университет им. Петра Могилы, г. Николаев, Украина

РОЛЬ ШКОЛЫ В СОЦИАЛИЗАЦИИ ПОДРОСТКА

В статье освещается роль школы как института социализации подрастающего поколения и мощный механизм воздействия на процесс адаптации к социальной среде школьника как социально активного члена общества

Ключевые слова: социализация; адаптация; подросток; школа; личность; актуальность.

Boychuk M.,

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolaiv, Ukraine

THE ROLE OF THE SCHOOL IN THE SOCIALIZATION OF ADOLESCENTS

The article highlights the role of the school as an institution of socialization of the younger generation and a powerful mechanism to influence the process of adaptation to the social environment of the student as a socially active member of society.

Keywords: socialization; adaptation; teen; school; person; relevance.

Рецензенти: *Мещанинов О. П.*, д. пед. н., професор;

Костєва Т. Б., к. пед. н., доцент.

© Бойчук М. А., 2014

Дата надходження статті до редколегії 18.11.2014 р.